

М. М. Шевченко

Краматорський економіко-гуманітарний інститут

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

В статті розглядаються сучасні підходи до проблеми вивчення творчого потенціалу студентів-психологів. Розглядаються об'єктивні та суб'єктивні чинники формування особистісної креативності студентів-психологів та їх вплив на професійне становлення майбутнього фахівця.

Ключові слова: особистісна креативність, творча індивідуальність, професійне самовизначення, професійна орієнтація, фахівець, психолог, сензитивний період.

Постановка проблеми. Побудова сучасної Української держави, становлення громадянського суспільства обумовлюють виникнення суспільного запиту на виховання творчої особистості, індивідуальності, здатної генерувати оригінальні ідеї, самостійно мислити, приймати сміливі, нестандартні рішення. Водночас доводиться констатувати, що в силу об'єктивних і суб'єктивних причин вища школа в Україні не є продуцентом високomorальних всебічно розвинених особистостей. Спостерігається профанація вищої освіти, комерціалізація освітніх послуг, невизначеність і непослідовність у проведенні освітніх реформ. Відтак важливим завданням сучасної національної освіти є оптимізація навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, орієнтація на формування і розвиток індивідуальності кожного студента.

Мета статті. Студентський вік — сензитивний щодо розвитку креативного мислення. Це є передумовою для впровадження в теорію та практику навчання інноваційних методів (комплексної програми розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів). Комплексна програма розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів — це спецкурс, що поєднує лекції та практично-дискусійні заняття (для формування у студентів-психологів теоретичних знань щодо специфіки креативного мислення та комунікативного програмування креативних моделей поведінки); лабораторно-тренінгові заняття (для оволодіння практичними навичками для подальшого застосування в професійній діяльності); додаткову самостійну роботу (для самовдосконалення, самодетермінації майбутнього фахівця).

Аналіз останніх досліджень. У радянський час проблему індивідуальності студента вивчали Л. Виготський, В. Мерлін, С. Ніколаєва, І. Резвіцький. У працях Л. Когана, І. Кона, В. Оссовського, Л. Сохань, Г. Чередниченка та інших дослідників аналізувалися потреби, духовні запити, професійні орієнтації студентської молоді, особливо в контексті соціально-економічних, політичних і культурних змін тодішнього суспільства.

В останнє десятиріччя завдяки зусиллям таких вчених, як В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко, І. Надольний, В. Огнев'юк, М. Степко, В. Татенко, Т. Яценко проблема формування і розвитку творчої особистості студента стала однією з центральних в українській гуманітарній науці. Водночас виникла необхідність поглибленого аналізу психолого-педагогічних, культурно-освітніх, правових, соціально-економічних та політичних чинників формування творчої індивідуальності, переосмислення існуючих наукових підходів. Саме це визначило мету нашої статті — дослідити перспективні напрями особистісного розвитку і саморозвитку особистості студента. Креативне мислення має такі характеристики: швидкість (продуктивність), гнучкість, оригінальність, розробленість, рівень розвитку яких можна визначити за допомогою відповідних тестів. Але існуючі тести досліджують різноманітні характеристики дивергентного мислення, оцінюючи сформованість яких, не можемо зрозуміти всієї специфіки креативного мислення. Тому при дослідженні необхідно звертати увагу на ступінь новизни продукту, особистість творця, хід протікання творчого процесу, умови, що впливають на творчість чи гальмують її. Основними відмінностями креативного мислення майбутніх практичних психологів повинна бути гнучкість і розробленість, що підтверджується проведенням кореляційним аналізом, попередніми дослідженнями. На констатувальному етапі експерименту встановлено: у майбутніх практичних психологів найбільш розвинена швидкість мислення при недостатній розвиненості гнучкості, оригінальності та розробленості.

Формування творчої індивідуальності передбачає:

1. Гнучкість мислення, його критична спрямованість.
2. Оригінальність мислення, його здатність до імпровізації.
3. Легкість вибору і варіювання ідей, проектів, планів.
4. Ініціативність.
5. Здатність до адекватної відповіді на виклики середовища.

“Критичність” мислення характеризують наступні ознаки:

- майстерність у застосуванні на практиці;
- відповідальність;
- нестандартність;
- наявність критеріїв (стандартів, законів, правил, схем, інструкцій, вказівок тощо);
- самокорекція;
- “відчуття контексту” [3].

Оригінальність мислення означає, що воно не може ґрунтуватися лише на алгоритмах чи інших спрощених або механічних процедурах. Воно корисне тоді, коли необхідно зважити та оцінити альтернативи, врахувати пріоритети й визначити достовірність та доречність тих чи інших рішень. Можливість вибору і варіювання ідей дозволяє оперативно вирішувати конкретні питання, шукати оптимальне розв'язання тих чи інших завдань.

Ініціативність виступає важливим індикатором прояву соціального, колективістського начала, розвитку саморефлексії студента.

Здатність до адекватної відповіді на виклики середовища дозволяє забезпечити безпечний розвиток особистості студента.

На нашу думку, можна виокремити п'ять перспективних напрямів формування і розвитку студента як творчої особистості.

1. Розвиток особистості студента з життєвою орієнтацією “бути”, а не “мати”.

Установка “бути”, за Е. Фроммом, означає “оновлятися, рости, виливатися, любити, вириватися зі стін свого ізольованого “я”, мати глибокий інтерес, чуттєво спрямовуватися до чого-небудь, віддавати” [4, 94]. Тобто в нових соціокультурних умовах виникає необхідність подолання егоцентристської спрямованості, “одновимірності людини” (Г. Маркузе), гуманізації та демократизації навчально-виховного процесу, оновлення структури і змісту освіти.

2. Всебічний розвиток особистості студента.

Система вищої освіти має готувати універсальну людину, метою і смислом дій якої повинні бути “цілісне знання” й “цілісний світ”, про який писав ще на початку ХХ століття наш співвітчизник В. І. Вернадський. Відтак постає необхідність “цілісного інтегрального дослідження індивідуальності” (В. Мерлін). Розв'язання будь-якої практичної проблеми стосовно людини лише тоді найбільш повне і точне, коли враховується вся різноманітність умов, що визначає діяльність людини і, отже, різноманітність тих індивідуальних особливостей різного ієрархічного рівня, від яких залежить ця діяльність [5].

3. Пріоритет духовно-морального розвитку особистості студента.

Особистість студента повинна формуватися головним чином через засвоєння кращих культурних здобутків людської цивілізації, усвідомлення свого культурного світу, розвитку волі.

4. Вільний розвиток особистості студента.

Студент повинен культивувати свій інтелект і свої раціональні сили. Як слушно зауважує з цього приводу французький педагог і мислитель М. Лебель, “потрібно повільно, але наполегливо приводити студентів за допомогою роздумів, фізичної праці, навчання до знань, до наукового пошуку, до вибору належних способів поведінки і самообслуговування, навчити бачити, слухати, думати, мислити, розбиратися в ієрархії сенсів вічних цінностей” [6]. Студент має право вибору в процесі навчання і з цим повинні рахуватися викладачі.

5. Формування ноосферного мислення у студентів у процесі навчання у вузі.

Гуманітарна підготовка повинна бути зорієнтованою на формування фахівця з широким кругозором, знанням історії, культури, філософії і основ державотворення, з розвинутими почуттями громадянської свідомості і відповідальності, сформованими морально-етичними цінностями й принципами та нормами [7, 6]. Зростає суспільний запит на фахівця, здатного орієнтуватися в сучасному полікультурному просторі, приймати виважені управлінські рішення, враховувати коеволюційний розвиток людини, природи і суспільства, дбайливо ставитись до інших людей — суб'єктів спілкування, пізнання, соціальної творчості.

Польський філософ Іоланта Вільш, аналізуючи стан сучасної освіти з позицій філософського переосмислення, зауважує, що на нинішньому етапі розвитку суспільства логічно-філософські та детерміністично-наукові парадигми є застарілими і не сприяють успішному розв'язанню проблем, у тому числі й освітянських. На зміну старим парадигмам приходять нова кібернетично-системна парадигма, згідно з якою людина та її довкілля сприймається як система, як інтегральна цілісність, а зміни, що відбуваються в реальності, мають міждисциплінарний характер [1]. Звідси виникає необхідність гармонійного розвитку природи, культури і людини як цілісних універсумів.

Таким чином, в нових історичних умовах відбувається модернізація вищої освіти, переорієнтація спрямованості навчально-виховного процесу на формування фахівців з широким кругозором, інноваційним мисленням і творчими здібностями, здатних генерувати нові ідеї, без чого неможливий поступальний розвиток суспільства.

Методика та організація дослідження. Дослідження проведене на базі Краматорського економіко-гуманітарного інституту зі студентами напряму психологія у кількості 56 осіб.

Експериментальне дослідження особистісної креативності студентів-психологів охоплює психодіагностику та психокорекцію не тільки когнітивної, але й емоційно-вольової сфери особистості.

Згідно з поставленими задачами була сформована програма експериментального дослідження та програма тренінгу для етапу формуючого експерименту.

Результати дослідження. Аналіз застосованих психодіагностичних методик показав, що майбутні психологи, навчаючись у вузі, мають середній рівень розвинутості творчого потенціалу та особистісної креативності. Це дає підґрунтя для практичної роботи зі студентами на підвищення рівня їх особистісної креативності.

Другий етап аналізу результатів дослідження передбачає визначення впливу психокорекційної роботи на досліджувані показники креативності шляхом порівняння даних до та після проведення психокорекційних вправ.

Аналіз результатів дослідження на предмет статистичної значимості психокорекційного впливу підтвердив суттєвість змін досліджуваних параметрів самоактуалізації особистості після впливу психокорекційних заходів. Статистичну значимість змін мають параметри оригінальності та емпатії.

Висновки. Ми можемо зробити висновок, що на етапі констатуючого експерименту рівень ступеня креативності перебував на середньому рівні. Після проведення формуючого експерименту, в якому був використаний ряд корекційних вправ і тренінгів, рівень креативності студентів значно зріс.

На основі нашого дослідження ми пропонуємо низку рекомендацій для психологів, педагогів та студентів.

1. При роботі педагога зі студентами-психологами ми пропонуємо використовувати нашу корекційну програму на заняттях для підвищення рівня особистісної креативності.

2. Для студентів-психологів для підвищення рівня професійних якостей пропонуємо систему корекційних вправ на розвиток творчого інтелекту.

3. Для адміністрації вузу ми пропонуємо включити в учбову програму підготовки майбутніх психологів тренінг особистісної креативності.

Література

1. Богоявленская Д. Б. О предмете и методе исследования творческих способностей // Психологический журнал. — 1995. — № 5.
2. Дружинин В. Н. Психодиагностика общих способностей. — М., 1996.
3. Ермолаева-Томина Л. Б. Исследование факторов, детерминирующих индивидуальные различия в проявлении творческой активности // Психология творчества. — М., 1990. — С. 117–130.
4. Никитин О. Д. Использование средств творческого самовыражения в образовательной практике (на примере преподавания психологических дисциплин в вузах) // Проблемы и перспективы социокультурной адаптации детей и юношества средствами художественного творчества. — М.: Компания “Спутник”, 2006.
5. Козленко В. Н. Проблема креативности личности // Психология творчества. — М., 1990. — С. 131–148.
6. Куприна М. В. Мотив достижения в структуре креативной личности: Автореферат диссертации ... кандидата психологических наук. — Сахалинский государственный университет, 2004.
7. Никитин О. Д. Использование средств творческого самовыражения в образовательной практике (на примере преподавания психологических дисциплин в вузах) // Проблемы и перспективы социокультурной адаптации детей и юношества средствами художественного творчества. — М.: Компания “Спутник”, 2006.
8. Рудкевич Л. А. Талант: психология и становление: Социальная психология личности / Научн. ред. А. А. Бодалев. — Л., 1974.

М. М. Шевченко

Краматорский экономико-гуманитарный институт

ФОРМИРОВАНИЕ КРЕАТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Резюме

В статье рассматриваются современные подходы к проблеме изучения творческого потенциала студентов-психологов. Рассматриваются объективные и субъективные факторы формирования личностной креативности студентов-психологов и их влияние на профессиональное становление будущего специалиста.

Ключевые слова: личностная креативность, творческая индивидуальность, профессиональное самоопределение, профессиональная ориентация, специалист, психолог, сензитивный период.

M. M. Shevchenko

Kramatorsk economico-humanical institute

FORMING OF CREATIVITY OF STUDENTS-PSYCHOLOGISTS

Summary

In the article modern approaches are examined to the problem of study of creative potential of students-psychologists. The objective and subjective factors of forming of personality creativity of students-psychologists and their influence are examined on the professional becoming of future specialist.

Key words: personality creativity, creative individuality, professional self-determination, professional orientation, specialist, psychologist, sensitive period.

Наукове видання

Odesa National University Herald

•

Вестник Одесского национального университета

•

ВІСНИК
ОДЕСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

Том 15 • Випуск 9 • 2010

Серія: Психологія

Збірник наукових праць

Українською та російською мовами

Зав. редакцією *Т. М. Забанова*
Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*
Коректор *Н. І. Дуброва*

Здано у виробництво 05.07.2010. Підписано до друку 30.08.2010. Формат 70x108/16.
Папір офсетний. Гарнітура “Шкільна”. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 12,60.
Тираж 300 прим. Вид. № 114. Зам. № 447.

Видавництво і друкарня “Астропринт”
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-24-26, 33-07-17, 37-14-25
www.astroprint.odessa.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.